

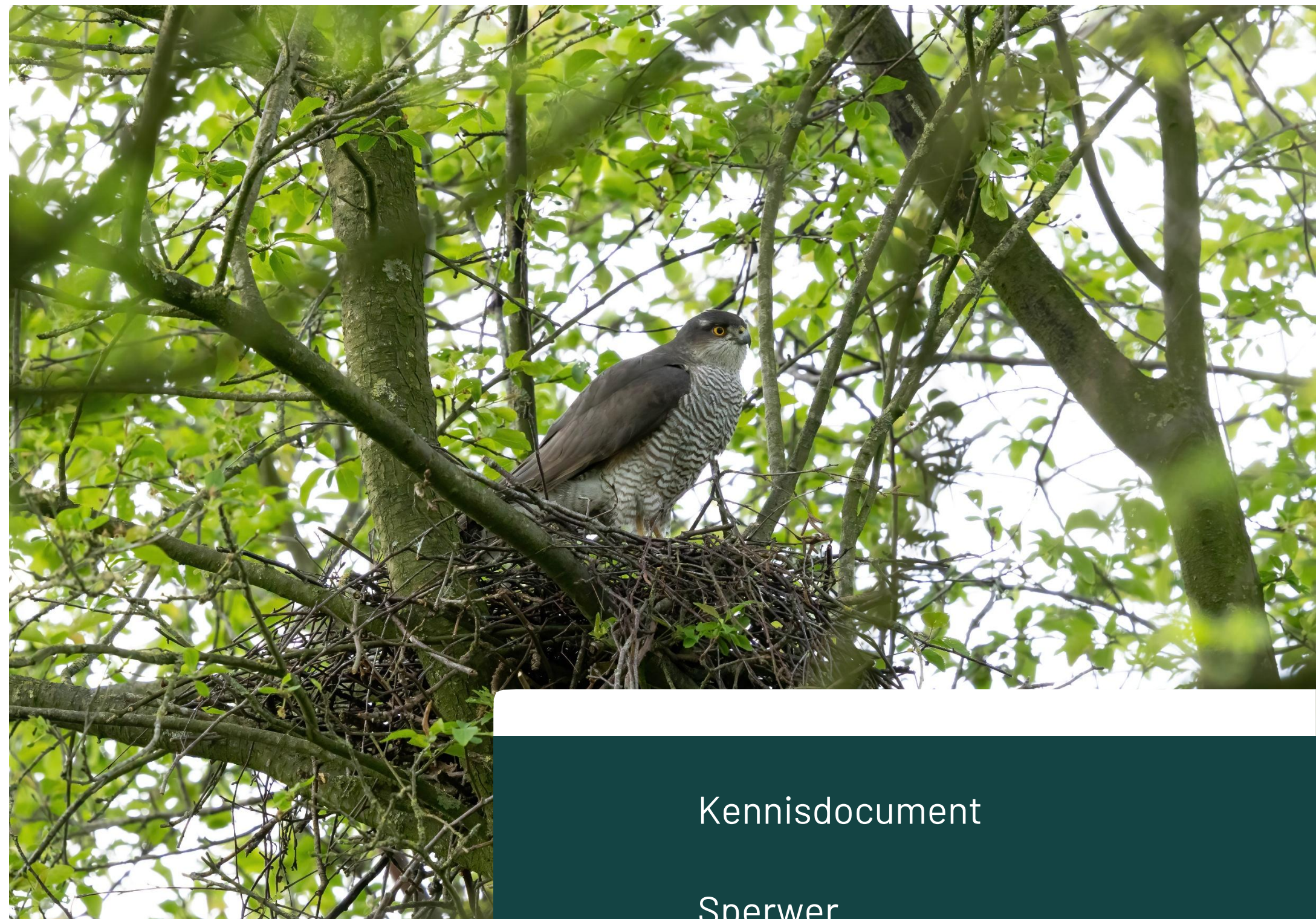

Koeweistraat 2
41841 CD Waardenburg

t +31(0)418 820 288

info@blomecologie.nl

blomecologie.nl

Kennisdocument

Sperwer

Accipiter nisus

Versie 1.0, juli 2025

Disclaimer

Dit kennisdocument is gebaseerd op een afstudeeronderzoek dat is uitgevoerd door een student van Hogeschool Van Hall Larenstein, in samenwerking met ecologisch adviesbureau Blom Ecologie. In dit onderzoek zijn verschillende aspecten met betrekking tot de sperwer met behulp van veldonderzoek en bureaustudies nader onderzocht. De focus van het onderzoek lag bij de (broed)ecologie en de door het werkveld meest gebruikte inventarisatiemethoden. Er is gebruik gemaakt van ecologische expertise van verschillende deskundigen. Hoewel het afstudeeronderzoek zorgvuldig is uitgevoerd en waardevolle inzichten heeft opgeleverd, is het **niet** officieel gevalideerd. Om die reden heeft dit kennisdocument **geen** officiële (juridische) status van erkenning. Voor bepaalde onderdelen is extra onderzoek nodig, kunnen nieuwe inzichten ontstaan of ecologisch gemotiveerd afgeweken worden van de beschreven informatie. Geen van de in het onderzoek betrokken partijen kan aansprakelijk gesteld worden voor eventuele negatieve gevolgen of schades die voortvloeien uit de beschreven informatie. Het gehele afstudeerrapport is te raadplegen op de website van Blom Ecologie (Spek, 2025). Mocht u aan de hand van voorliggend kennisdocument of het afstudeerrapport nog vragen hebben, verzoeken we u contact op te nemen met Blom Ecologie.

De opbouw van dit kennisdocument zijn in grote lijnen gebaseerd op het Kennisdocument Buizerd van BIJ12 (2017). Deze keuze is bewust gemaakt om aan te sluiten bij de structuur die binnen gepubliceerde kennisdocumenten (met bijbehorende juridische status van erkenning) wordt gehanteerd. Dit zorgt voor eenduidigheid en vergemakkelijkt de toepassing van dit kennisdocument in de branche van ecologische (advies)bureaus, bevoegde gezagen en andere geïnteresseerden. Om dit te creëren zijn bepaalde tekstdelen, zoals algemene beschrijvingen, overgenomen uit het Kennisdocument Buizerd (BIJ12, 2017). Hoewel deze tekstdelen niet letterlijk als citaat zijn gemarkeerd, worden ze wel als zodanig beschouwd.

In het kader van dit onderzoek is in enkele gevallen gebruik gemaakt van nestfotografie. Dit is **uitsluitend** voor wetenschappelijke doeleinde gedaan en er is ten **alle** tijden rekening gehouden om verstoring te voorkomen. Het benaderen en fotograferen van nesten wordt, in het algemeen, afgeraden vanwege het risico op verstoring van broedende vogels.

Inhoud

Leeswijzer	5
Inleiding	6
1. De sperwer	9
1.1. Soortenmerken	9
1.2. Leefwijze	10
1.3. Voedsel	11
1.4. Nesten, rustplaatsen en (functionele) leefomgeving	11
1.5. Verspreiding en aantalsontwikkeling	13
2. Benodigd ecologisch onderzoek	15
2.1. Inleiding	15
2.2. Het aantonen van aanwezigheid of afwezigheid	15
2.2.1. Het gebruik van bestaande gegevens en uitvoeren quickscan	15
2.2.2. Methodes en perioden van inventarisaties van sperwers	16
2.2.3. Omvang van de populatie	18
2.3. Bepalen van effecten van de activiteiten	18
2.3.1. Het bepalen van de vernieling of verstoring van nesten of van rustplaatsen	18
2.3.2. Het bepalen of er sperwers opzettelijk worden gedood	20
2.3.3. Het bepalen of er eieren van sperwers beschadigd of vernield worden	20
3. Mogelijke maatregelen ten gunste voor de sperwer	21
3.1. Werken buiten kwetsbare perioden	22
3.2. Verbeteren en behoud van habitat	23
3.3. Fasen activiteiten in ruimte en tijd	24
3.4. Aanpassen werkzaamheden of werkwijze	24
3.5. Inschakelen sperwerdeskundige	25
3.6. Opstellen ecologisch werkprotocol	25
4. Activiteiten: effecten en te nemen maatregelen	26
4.1. In aanmerking komende maatregelen	26
Literatuurlijst	27
Colofon	29
Bijlage 1: Juridisch kader	30

Leeswijzer

Dit document is opgebouwd uit vier hoofdstukken die los van elkaar, maar ook in samenhang met elkaar te lezen zijn. Het is niet noodzakelijk om dit document van voor tot achter door te lezen. Elk hoofdstuk heeft zijn eigen ingang. Afhankelijk van uw primaire vraag kunt u direct door naar één van deze vier hoofdstukken en zo nodig kunt u teruggrijpen op één van de andere hoofdstukken.

Hoofdstuk 1: ecologische informatie sperwer

Wilt u meer weten over de sperwer zelf dan kunt u inhoudelijke ecologische informatie over de sperwer vinden in hoofdstuk 1. Hier vindt u bijvoorbeeld informatie over de kenmerken voor het determineren van sperwer, type gebied waarin sperwers zich kunnen bevinden en hun verspreiding en aantalsontwikkeling.

Hoofdstuk 2: ecologisch onderzoek

Bent u vooral geïnteresseerd in welke gegevens u moet hebben en welk ecologisch onderzoek u wanneer moet uitvoeren om soepel de vereisten vanuit de soortbescherming in de natuurwetgeving te doorlopen, dan start u met hoofdstuk 2. Hier staat bijvoorbeeld beschreven op welke wijzen u de aanwezigheid van sperwers kunt aantonen en hoe u kunt aantonen dat de functionaliteit van een nest of rustplaats van de sperwers al dan niet behouden blijft.

Hoofdstuk 3: mogelijke maatregelen ten gunste van de sperwer

Hoofdstuk 3 geeft voorbeelden van maatregelen ten gunste van de sperwers die u bij activiteiten kunt nemen. Het nemen van één of meer van deze maatregelen stelt u in staat om negatieve effecten van uw activiteiten op de sperwer geheel of zoveel mogelijk te voorkomen. Hiermee kunt u mogelijk een overtreding voorkomen. In het geval dat een overtreding niet te voorkomen valt, kunnen dit maatregelen zijn die genomen moeten worden om in aanmerking te komen voor een vergunning. De provincie waar u voornemens bent de activiteit te ontplooiën, beoordeelt of deze maatregelen afdoende zijn.

Hoofdstuk 4: activiteiten, effecten en te nemen maatregelen

Hoofdstuk 4 heeft als ingang een aantal veel voorkomende activiteiten met een mogelijk negatief effect op de sperwer. Daaraan zijn in de vorm van een tabel een aantal te nemen maatregelen ten gunste van de sperwers gekoppeld. Niet alle activiteiten zullen effecten hebben op sperwers. Voor de meest voorkomende activiteiten staat hier indicatief aangegeven welke maatregelen ten gunste van de sperwer in aanmerking kunnen komen om de negatieve effecten te doen verminderen of op te heffen.

Het juridische kader voor de bescherming van de sperwer is vastgelegd in de artikelen 5.1. tweede lid, aanhef en onder g, van de Omgevingswet (Ow), 11.6, 11.27, 11.46, 11.47 en 11.116 van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal). Het hele kader staat nader beschreven in een afzonderlijk document van BIJ12 (2024): [het juridisch kader horende bij de kennisdocumenten](#). Op provinciaal niveau kunnen Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten binnen dit kader beleidskeuzes maken. Deze beleidskeuzes zijn niet beschreven in het juridisch kader behorende bij de kennisdocumenten. Op de websites van de provincies zijn de beleidsregels en verordeningen te vinden voor omgevingsvergunningen en vrijstellingen van de omgevingsvergunningplicht. De provinciale beleidskeuzes vormen voor de provincie samen met het juridisch kader en het kennisdocument het beoordelingskader bij een provinciale vergunningsaanvraag. Hierbij wordt benadrukt dat afwijken van het kennisdocument mogelijk is op het moment dat keuzes ecologisch onderbouwd zijn.

Inleiding

Waarom een kennisdocument?

Voor de bescherming van de natuur heeft Nederland haar eigen wetgeving. Sinds 1 januari 2017 trad de Wet natuurbescherming (Wnb) in werking. Deze wet verving drie eerdere natuurwetten: de Natuurbeschermingswet 1998, de Flora- en faunawet en de Boswet. Sinds 1 januari 2024 is de Wet natuurbescherming opgenomen in de Omgevingswet (Ow). Deze nationale wetgeving biedt bescherming aan alle inheemse vogels en hun belangrijkste leefgebieden (Vogelbescherming Nederland, z.d.). De wet heeft ervoor gezorgd dat een aantal verschillende 'losse' wetten zijn gebundeld tot één wet. Hierin komen de onderwerpen bouwen, milieu, water, natuur, ruimtelijke ordening en landschap aan de orde. Door deze wet zijn alle in Nederland inheemse vogelsoorten beschermd als zij broeden. Voor soorten als oehoe, wespandief, boomvalk en kerkuil geldt zelfs dat de nesten jaarrond beschermd zijn. De wet verbiedt het om zonder omgevingsvergunning flora- en fauna-activiteiten uit te voeren (art. 5.1. Ow). Dit is verder uitgewerkt in het Besluit activiteiten leefomgeving (art. 11.37. en art. 11.38. Bal). Hierin staan een aantal handelingen die verboden zijn en van toepassing op alle inheemse vogelsoorten. Het is volgens de wet verboden om (Besluiten activiteiten leefomgeving, 2025):

1. Het verbod, bedoeld in artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder g, van de wet, om zonder omgevingsvergunning een flora- en fauna-activiteit te verrichten, geldt voor:
 - a. het opzettelijk doden of opzettelijk vangen van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de vogelrichtlijn;
 - b. het opzettelijk vernielen of opzettelijk beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld onder a, of het opzettelijk wegnemen van nesten van die vogels;
 - c. het rapen en onder zich hebben van eieren van vogels als bedoeld onder a; of
 - d. het opzettelijk storen van vogels als bedoeld onder a.
2. Het verbod geldt niet, als:
 - a. het verrichten van die activiteit op de grond van een andere wet is toegestaan en is voldaan aan de artikelen 9, eerste en tweede lid, en 13 van de vogelrichtlijn; of
 - b. de activiteit uitvoering geeft aan:
 - i. een instandhoudingsmaatregel als bedoeld in de artikelen 3, eerste lid en tweede lid, onder b, c en d, en 4, eerste lid, eerste zin, en tweede lid, van de vogelrichtlijn of artikel 6, eerste lid, van de habitatrichtlijn; of
 - ii. een passende maatregel als bedoeld in artikel 6, tweede lid, van de habitatrichtlijn.

Het verbod op het opzettelijk storen van vogels, bedoeld in het eerste lid, onder d, geldt niet, als het storen niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de vogelsoort.

Op Europees niveau zijn er ook richtlijnen opgesteld om de vogels en hun leefgebieden te beschermen. Doordat vogels geen grenzen kennen is het ook belangrijk om in heel Europa hier afspraken over te maken. Voornamelijk trekvogels zijn afhankelijk van meerdere gebieden door heel Europa (en zelfs daarbuiten), denk aan overwinteringsgebieden en broedgebieden. Het is daarom niet voldoende om alleen op Nederlands grondgebied bescherming te bieden aan deze vogelsoorten. Daarom zijn op Europees niveau de Vogelrichtlijn (1979) en Habitatrichtlijn (1992) opgesteld (Vogelbescherming Nederland, z.d.). Hierin werken Europese landen samen aan de ontwikkeling van een ecologisch netwerk en het beschermen van natuurgebieden. Hiervoor is het initiatief Natura2000 opgesteld, dit is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. Lidstaten van de EU zijn vereist om beschermingszones aan te wijzen voor het behoud van natuur en haar soorten (Vogelbescherming Nederland, z.d.).

Bij inventarisaties in het kader van de Omgevingswet bestaat er geen eenduidigheid over de benodigde inspanning die voldoende is om de aanwezigheid van soorten uit te sluiten (juridische nul-waarneming). Om eenduidigheid te creëren heeft de brancheorganisatie Netwerk Groene Bureaus (NGB) soorteninventarisatieprotocollen opgesteld. Deze protocollen geven aan wat de minimuminspanning is om de aanwezigheid van soorten uit te sluiten. Deze protocollen zijn gecreëerd voor de kwaliteitsborging van het onderzoek wat wordt uitgevoerd door bureaus die zijn aangesloten bij het NGB. Alle aangesloten adviesbureaus zijn verplicht om zich aan deze protocollen te houden. Afwijken mag alleen als dit ecologisch inhoudelijk beargumenteerd wordt. Veel verschillende (grote) adviesbureaus door heel Nederland zijn aangesloten bij dit netwerk. Dit zorgt voor een eenduidige manier van onderzoek doen door heel het land. Informatie over het voorkomen van beschermde soorten is essentieel om te bepalen of voor een geplande ingreep een vergunning voor een flora- en fauna-activiteit nodig is onder de Omgevingswet (Netwerk Groene Bureaus, 2023). Indien een beschermde soort daadwerkelijk wordt aangetroffen, moet het onderzoek ook aantonen welke functie(s), zoals verblijfplaats of leefgebied, er mogelijk weggenomen worden met de geplande activiteiten.

De sperwer is een algemene (broed)vogel in Nederland en men komt deze vogelsoort vaak tegen tijdens verkennend natuur(waarden)onderzoek, ook wel 'quickscan' genoemd, en inventarisaties. Hoewel deze soort algemeen is volgens de verspreidingskaarten, gaat het met de Staat van Instandhouding (SVI) niet goed. De soort staat als broedvogel en niet-broedvogel op 'zeer ongunstig' (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.). De sperwer is volgens de wet jaarrond beschermd. Alleen er bestaat geen actueel onderzoeksprotocol en/of kennisdocument voor. Tegenwoordig werkt men veel op basis van het boek 'Handleiding veldonderzoek Roofvogels' (Bijlsma, 1997). Doordat deze handleiding al bijna 30 jaar oud is, is het onduidelijk of dit nog steeds van toepassing is met de nieuwe onderzoekstechnieken en inzichten van de huidige tijd. Voor de rapportage moet men voor het bevoegd gezag ecologisch inhoudelijk en juridisch correct onderbouwen waarom een bepaalde manier van inventariseren 'de juiste' is geweest. Hiervoor wordt, voor de soorten waarvoor deze bestaan, verwezen naar de protocollen van het NGB en de kennisdocumenten van BIJ12. Alleen voor een soort zoals de sperwer is het op dit moment niet mogelijk om te verwijzen naar één van deze protocollen/kennisdocumenten. Het is van belang om voor het gehele werkveld eenduidigheid te creëren voor het waarborgen van de inheemse Nederlandse vogelsoorten en de kwaliteit van inventarisaties. Daarom is het nodig om ook voor de sperwer een kennisdocument te ontwikkelen waarbij een inventarisatieprotocol geïntegreerd zit.

Wat staat erin?

Een kennisdocument geeft voor een soort een overzicht van vaak in aanmerking komende maatregelen die genomen kunnen worden als deze beschermde soort aanwezig is in of nabij een gebied waar de ruimtelijke activiteiten plaats gaan vinden. Dergelijke maatregelen voorkomen of verminderen negatieve effecten op de soort als gevolg van die voorgenomen activiteiten. Verder beschrijft het document de kenmerkende ecologische aspecten en de wijze waarop de aanwezigheid (of afwezigheid) van de soort kan worden aangetoond. Voor juridische aspecten wordt verwezen naar het juridisch kader behorende bij de kennisdocumenten en naar de websites van de diverse provincies alwaar de beleidsregels en verordeningen zijn te vinden ten aanzien van vergunningen.

Wat kunnen de hoofddoelgroepen ermee?

Een initiatiefnemer, of diens ecologisch adviseur, kan deze informatie -in combinatie met andere informatie- gebruiken bij het invulling geven aan onder andere het zorgvuldig handelen, de zorgplicht, het onderbouwen van maatregelen voor een vergunningsaanvraag, het voorkomen van een overtreding, het behoud van de functionaliteit van nesten en rustplaatsen en zo bijdragen aan het behoud van een goede staat van instandhouding van de betreffende soort. Tevens kan deze informatie bijdragen aan het verkrijgen van inzicht in de benodigde onderzoeks- en uitvoeringsinspanning om aan deze doelen te kunnen voldoen.

In het geval dat er maatregelen worden uitgevoerd waardoor er geen overtreding op treedt, is er geen vergunning van het bevoegd gezag noodzakelijk. Het is de keuze en verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer zelf om deze maatregelen te formuleren en uit te voeren ter voorkoming van een overtreding. Indien er wel een verbodsbepaling wordt overtreden, dient er altijd een vergunningsaanvraag te worden ingediend.

Bevoegde gezagen

Het bevoegde gezag dat moet oordelen over vergunningsverzoek of afgifte van een verklaring van geen bedenkingen of betrokken is bij handhaving, kan informatie uit het kennisdocument gebruiken bij haar beoordeling. De informatie is generiek van aard en het is de verantwoordelijkheid van de aanvrager hoe hij deze informatie gebruikt in een concreet geval. Vaak is immers meer informatie nodig over de betreffende activiteit en over de aanwezigheid van beschermde soorten in het plangebied, om vast te kunnen stellen welke maatregelen in een concreet geval nodig zijn. Ook de aard van de activiteit, de duur van het effect en het schaalniveau waarop de activiteit wordt uitgevoerd, kunnen van invloed zijn op de omvang van de schadelijke effecten die de activiteit kan hebben op beschermde dieren en planten en de beoordeling of daarmee verbodsbepalingen van de Omgevingswet (en Besluit activiteiten leefomgeving) worden overtreden. Het kennisdocument vormt een hulpmiddel en sluit andere maatregelen en methoden niet uit mits die door een deskundige op het gebied van de soort worden onderbouwd. Het kennisdocument kan alleen worden gebruikt in combinatie met het juridisch kader behorende bij de kennisdocumenten (BIJ12) en het provincie specifieke beleid ten aanzien van vergunningen.

1. De sperwer

1.1. Soortenmerken

De sperwer is een relatief kleine roofvogel met korte, brede, afgeronde vleugels en een lange staart. Hij is sterk gebandeerd aan de onderzijde met een felgele iris. De brede oranje wang, deels doorlopend tot de borst, is kenmerkend voor mannetjes. Daarnaast kunnen de mannen een dunne wenkbrauwstreep hebben, maar de meeste hebben er geen (figuur 1). Van bovenaf komen ze staalblauw over, terwijl de vrouwtjes minder diep staalblauw zijn. De vrouwtjes hebben juist een donkerbruine of roestachtige oorstreek (figuur 2). Ook hebben de vrouwtjes een duidelijke wenkbrauwstreep (Guyt & Van Duivendijk, 2022).

Figuur 1: Man sperwer © Guido Spek

Figuur 2: Vrouw sperwer © Guido Spek

De mannetjes worden 29 tot 34 centimeter lang en wegen gemiddeld 144 gram. De vrouwtjes zijn groter en worden gemiddeld 35 tot 41 centimeter lang, daarnaast wegen ze ook meer met een gemiddelde van 264 gram. De vleugelspanwijdte van mannetjes bedraagt gemiddeld 59 tot 65 centimeter, vrouwtjes 68 tot 77 centimeter (Bijlsma, 1993; Castelijns, 2006). Doordat de vrouwtjes bijna een kwart groter zijn in vergelijking met de mannetjes, en daarnaast andere uiterlijke kenmerken heeft, betekent dit dat er seksueel dimorfisme aanwezig is binnen deze soort. Dit houdt in dat er uiterlijke verschillen aanwezig zijn tussen mannetjes en vrouwtjes bij dezelfde flora- of faunasoort. Hierbij gaat het niet om de geslachtsorganen, maar om andere verschillen in lichaamsgrootte, lichaamskleur of lichaamsvorm (NVC Web, z.d.).

De gemiddelde levensverwachting van een sperwer is circa 2 jaar (Werkgroep Roofvogels Hoeksche Waard, z.d.). Aan de hand van ringgegevens is er een maximale leeftijd van 20 jaar in het wild vastgesteld. Bij jonge vogels is het sterftecijfer het eerste jaar relatief groot, namelijk 50-70%. Het daaropvolgende jaar daalt dit sterftecijfer tot 30-40% (Mebs & Schmidt, 2006).

1.2. Leefwijze

Sperwers komen vrijwel in heel Europa voor, met uitzondering van IJsland en noordelijke gebieden van Rusland en Scandinavië. In het overgrote deel van Europa is deze vogel een standvogel (Mebs & Schmidt, 2006). Dit betekent dat ze jaarrond aanwezig zijn en niet wegtrekken. In Rusland en Scandinavië trekken ze in het najaar weg, specifiek geconcentreerd in de maand oktober en begin november. Vervolgens trekken ze in het voorjaar terug naar hun broedgebieden. Dit gebeurt voornamelijk van half maart tot half april (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.). Tegenwoordig worden er zeven ondersoorten erkend op de wereld, waarvan er vier in het West-Palearctisch gebied voorkomen (Cramp 1977; Mebs & Schmidt, 2006):

- *A. n. nisus* – leeft in Europa en Turkije tot West-Siberië;
- *A. n. wolfterstorffi* – Corsica en Sardinië;
- *A. n. punicus* – Noordwesten van Afrika, van Marokko tot Tunesië;
- *A. n. granti* – Madeira en de Canarische Eilanden.

De sperwer jaagt bij voorkeur in terrein met voldoende dekking. Vanuit de dekking kan er een verrassingsaanval opgezet worden en proberen ze hun prooi te overrompelen met onvoorspelbare acties. Vaak wordt er vanuit standjacht gejaagd: steeds verwisselend van plaats, geduldig wachtend. Ook jagen ze laagvliegend langs hagen of rijen bomen, hierbij volgen ze de contouren van het landschap (Mebs & Schmidt, 2006). Sperwers zijn wendbaar, maar niet bijzonder snel. Ze halen snelheden tot 50 km/uur (Werkgroep Roofvogels Hoeksche Waard, z.d.).

In de meeste gevallen geldt dat er ieder jaar een nieuw nest wordt gebouwd, doorgaans in de buurt van het nest van het vorige jaar. Nestbouw kan vroeg in februari beginnen, maar meestal wordt het nest in maart of zelfs april gebouwd. Van eind april tot half mei is het begin van de eileg. De broedduur duurt ongeveer 31-36 dagen op gemiddeld 5 (3-7) eieren en worden alleen bebroed door het vrouwtje. Zodra de eieren uit zijn gekomen blijven de vrouwtjes langer op het nest (30 dagen) dan de mannetjes (26 dagen). Als de jongen eenmaal zijn uitgevlogen blijven ze nog drie tot vier weken in de omgeving van het nest. In tabel 1 is een overzicht gegeven van de broedperiode en de verschillende fases die een sperwer doormaakt. Deze fases kunnen eerder starten of later eindigen. Dit is afhankelijk van de klimatologische en meteorologische omstandigheden. Na verlies van het eerste legsel in de eifase, kan er een vervolglegsel plaatsvinden. Op de broedplaats kan er een alarmroep gehoord worden wat op een 'kekkerend' geluid lijkt, "ki-ki-ki-ki". Echter zijn sperwers vrij zwijgzaam en zal dit geluid niet altijd en constant gehoord worden (Mebs & Schmidt, 2006; Werkgroep Roofvogels Hoeksche Waard, z.d.).

Tabel 1: Broedkalender sperwer (Bijlsma, 1997; Vogelbescherming, z.d.)

Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec

	Balts en nestbouw
	Eieren en/of niet vliegvlugge jongen
	Verzorging vliegvlugge jongen
	Geen broedfase

1.3. Voedsel

De nagels van sperwers zijn erg scherp en haken zich makkelijk overal aan vast. Daarnaast hebben ze een zeer lange middenteen wat zorgt voor grijpvastheid in combinatie met de scherpe nagels. Een vastgegrepen prooi heeft daardoor weinig kans om te ontsnappen. Als een sperwer eenmaal een prooi te pakken heeft dan doden ze die doormiddel van kneedbewegingen (Bijlsma, 1993). Tijdens de jacht zijn sperwers erg onstuimig, hierdoor kunnen ze zelfs verongelukken tegen een ruit (Mebs & Schmidt, 2006).

Jaarrond eet de sperwer bijna uitsluitend vogels, ter grootte van een goudhaan tot een houtduif. Doordat de mannetjes kleiner zijn in tegenstelling tot de vrouwtjes, pakken ze andere vogelsoorten. Mannetjes pakken soorten tot een formaat van een grote bonte specht. Verder worden er doorgaans vinkachtigen, mussen, lijsters, mezen en spreeuwen gevangen. Als er in het voorjaar veel muizen aanwezig zijn, dan kunnen deze ook gevangen worden. Het grootte verschil tussen mannetjes en vrouwtjes leidt tot een bredere prooirange. Dit zorgt voor een hogere overlevingskans van de jongen mocht een bepaalde prooi minder aanwezig zijn (Mebs & Schmidt, 2006). De sperwer gebruikt meestal vaste plukplaatsen waar de prooi naartoe gebracht wordt. Zware prooien worden ter plekke geplukt (Werkgroep Roofvogels Hoeksche Waard, z.d.).

1.4. Nesten, rustplaatsen en (functionele) leefomgeving

Habitat

Overal kunnen sperwers waargenomen worden, van dichte bossen tot stedelijke omgevingen. Bij voorkeur broeden sperwers in bossen of bosschages. In het algemeen prefereren sperwers een nestplaats met een slecht ontwikkelde kruid- en struiklaag, hierdoor hebben de vogels een vrije aanvliegroute naar het nest (Bijlsma, 1997). Vanuit de gekozen nestplaats maakt het mannetje voedselvluchten van enkele kilometers in de omgeving. Daarbij is de aanwezigheid van dekking noodzakelijk. Het liefst zit deze soort in 20 tot 40 jaar oude aanplant van lariksen, dennen of sparren. Ook broedgevallen in jonge loofbomen of struiken behoren tot de mogelijkheden. Uit verschillende praktijkvoorbeelden blijkt dat sperwernesten ook worden aangetroffen in jonge bosschages van <20 jaar oud. Mochten er geen geschikte (nest)bomen aanwezig zijn, zijn ze instaat om in hoge struiken tot broeden te komen. Waar kleine (zang)vogels te vinden zijn, zijn ook locaties waar de sperwer jaagt. Dit kan in het bos, open terreinen of in stedelijke omgevingen (Bijlsma, 1993; Mebs & Schmidt, 2006; Spek, 2025).

Verblijfplaatsen en functionele leefomgeving

De jachtgebieden kunnen overlappen met andere sperwer broedparen in de omgeving. Daarentegen wordt de broedplaats wel verdedigd tegen soortgenoten. De afstand tussen nesten van soortgenoten hangt af van verschillende factoren, het voedselaanbod en de geschiktheid van het bos. Als deze factoren positief uitvallen, dan zijn de nesten nagenoeg gelijkmatig verdeeld. De afstanden tussen de nesten bedragen ongeveer 0,5-1,5 kilometer. Er zitten verschillen in de grootte van het leef- en foerageergebied tussen mannetjes en vrouwtjes. Waarbij mannetjes een gemiddeld leef- en

foerageergebied van 9,2 km² bestrijken, gebruiken vrouwtjes gemiddeld 12,3 km². Daarnaast bewegen vrouwtjes zich ook verder weg van de nesten, gemiddeld 1824 meter. Mannetjes gaan gemiddeld tot 1240 meter weg van het nest. In gebieden waar het voedselaanbod minder groot is zijn de afstanden groter (Rafoss & Selås, 1999). In Nederland zullen de afstanden en oppervlaktes van het leef- en foerageergebied mogelijk lager liggen vanwege het hogere voedselaanbod.

Normaliter wordt het nest dicht tegen de stam gebouwd, op circa 8 meter hoogte. Maar in de regel kunnen sperwers van 2-25 meter hoogte broeden. De positie van het nest is doorgaans tegen de hoofdstam aan. In figuur 3 is een sperwernest weergegeven waarin dit te zien is. De mannetjes bouwen de hoofdstructuur van het nest, terwijl de vrouwtjes aan de nestkom werken. De nestkom wordt verder bekleed met schors, wat kenmerkend is voor sperwers. Het nest is net een slag kleiner dan het nest van een buizerd. Daarnaast zijn ze ten opzichte van houtduiven forser, gebruik van grotere takken en tactischer geplaatst. Meestal in een 'drie- of vijfsprong' van een boom. Gemiddeld is 43% van alle sperwernesten een succes (Werkgroep Roofvogels Hoeksche Waard, z.d.)

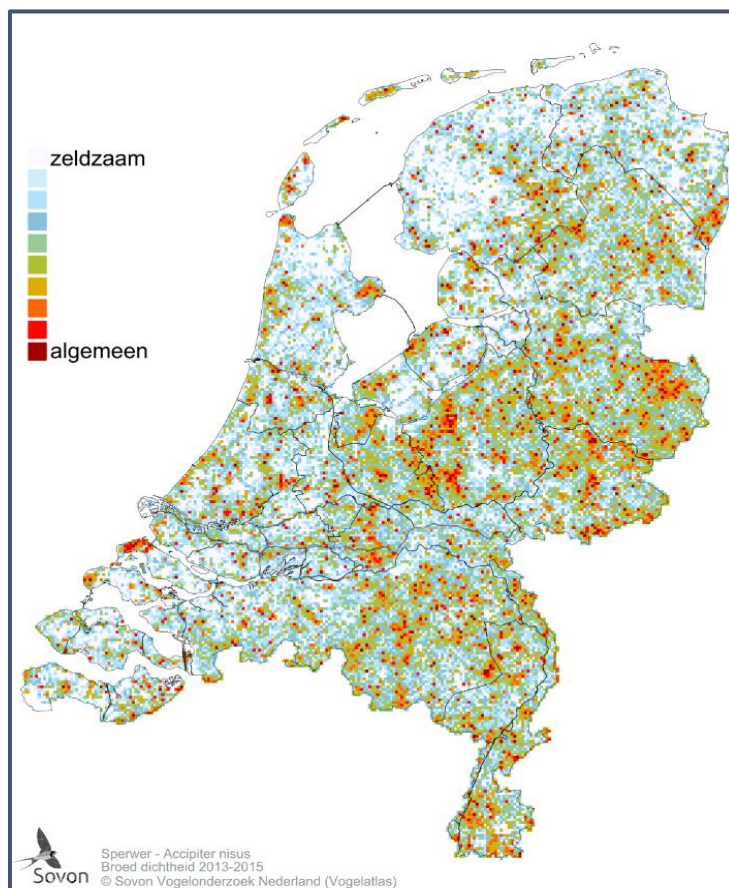
Figuur 3: Sperwernest © Guido Spek

Migratie en dispersie

Tijdens de wintermaanden laten sperwers zich geregeld zien in stedelijke omgevingen. Bij voederplaatsen en -tafels zijn in die tijd van het jaar veel kleine vogels te vinden, wat als een makkelijke voedselbron voor de sperwer gezien kan worden (Bijlsma, 1993; Mebs & Schmidt, 2006). Volwassen exemplaren blijven jaarrond in hun territorium. Ze blijven in de buurt van hun nest van dat jaar. Territorium moet jaarrond verdedigd worden, het is namelijk moeizaam om een territorium te ontwikkelen en te veroveren. De jonge vogels zwermen uit en trekken weg. Sperwers, en ook andere roofvogelsoorten, worden hierdoor ook wel 'deeltrekkers' genoemd. Zolang er genoeg voedsel aanwezig is trekken de volwassen vogels niet weg (Bijlsma et al, 2010).

1.5. Verspreiding en aantalsontwikkeling

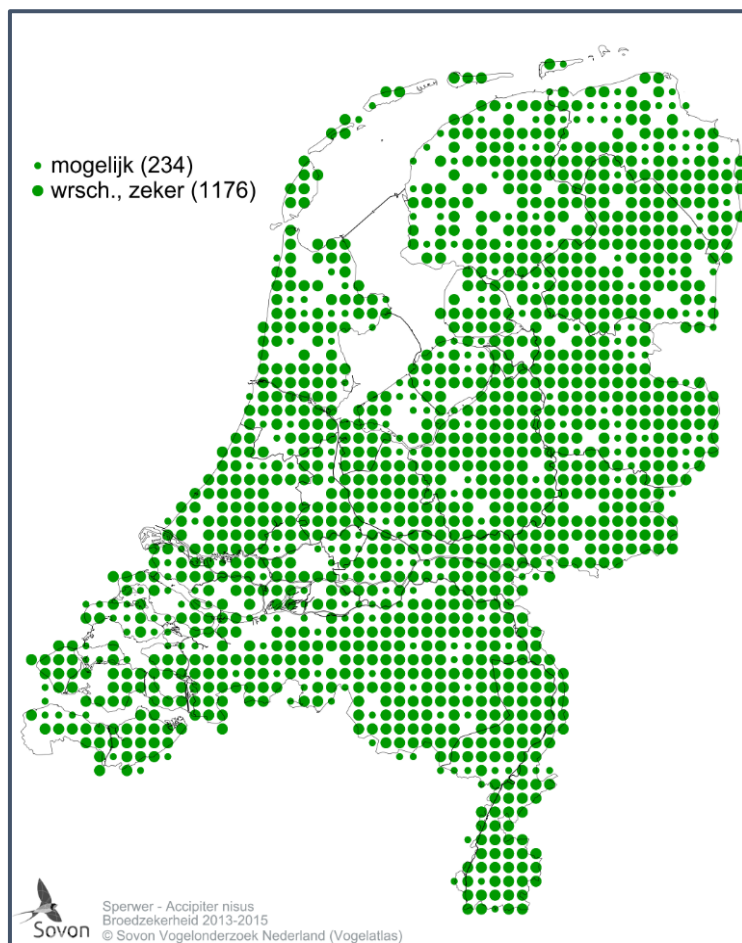
De broedpopulatie wordt geschat tussen 2250 – 2700 paren (2018-2020) (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.). Aan de hand van data van 2013 t/m 2015 blijkt dat de hoogste broed dichtheden op de Veluwe gevonden worden. Daarnaast zijn het zuiden en oosten van Nederland ook locaties met een hoge dichtheid (figuur 4). Dit zijn de traditionele zandgronden, in dichte en niet te oude naaldbossen. Tegenwoordig zijn sperwers op meer locaties door het land te vinden, waaronder dichte, jonge bosschages van loofhout. Rond 1970 bedroeg de landelijke broedstand slechts 250 paren. Dit als gevolg van het gebruik van landbouwpesticiden (DDT), wat als vergif werkte op de sperwerpopulatie. Nadat de pesticiden verboden werden volgde snel een herstel van de populatie, deze toename hield aan tot 1990. Sinds 2000 is er een lichte afname, waarin de laatste 12 jaar een significante afname van <5% per jaar te zien is (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.).

Figuur 4: Broed dichtheid sperwer 2013 – 2015
(Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.)

In de winter zijn de verhoudingen anders. Geschat wordt dat er van 2013-2015 maximaal 10.000 – 15.000 sperwers in Nederland overwinteren. Het zuidwesten van Drenthe is bij uitstek de regio met de hoogste dichtheid aan sperwers in de winter. De standvogels worden in de wintermaanden aangevuld door vogels uit Noord-Duitsland en Scandinavië. Overwinteraars worden geregeld waargenomen in stedelijk gebied. Sinds 1980 neemt de winterpopulatie met significant <5% per jaar af (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.). De broedzekerheid van sperwers is door de jaren heen sterk verbeterd. Van 1973 t/m 1977 broedde de sperwer nog amper in het westen van Nederland. Voornamelijk de provincies

Gelderland en Drenthe waren toen de beste plekken met broedende sperwers. Ook de provincie Noord-Brabant en de regio van Noord-Limburg hadden een relatief hoge broedzekerheid van sperwers in die tijd. Ruim 20 jaar later, van 1998 t/m 2000, had de sperwer zich door heel Nederland verspreid. Vrijwel heel West-Nederland, waaronder ook de kustlijn, heeft sindsdien broedzekerheid van sperwers. Ruim 10 à 15 jaar later, van 2013 t/m 2015, is de broedzekerheid relatief stabiel gebleven (figuur 5) (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.).

Figuur 5: Broedzekerheid sperwer 2013 – 2015
(Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.)

De Vogelrichtlijn staat voor de instandhouding van alle in Europa natuurlijke wilde vogelsoorten, waaronder de sperwer. EU-lidstaten moeten maatregelen nemen om de populaties in stand te houden of te brengen. Hiervoor is een staat van instandhouding (SVI) ontworpen. Als broedvogel en als niet-broedvogel staat de populatie sperwers en de toekomst hiervan op zeer ongunstig (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.). Dit betekent dat de soort onder druk staat. Uit onderzoek in Zeeland blijkt dat, als sperwernesten mislukken, dit meestal gebeurt tijdens de eifase. Tussen 1995 en 2017 zijn er 68 onsuccesvolle nesten onderzocht. Hiervan mislukten er 60 in de eifase. Door de karakteristieke wijze van de gekraakte eieren valt te zeggen dat in tien gevallen de predator kraaiachtigen waren (Castelijns, 2017). Daarnaast is een afname van voedsel ook een belangrijke oorzaak voor de zeer ongunstige staat van de sperwer. Door verlies van geschikt leefgebied, voornamelijk in stedelijke gebieden, gaan kleine zangvogels achteruit (Vogelbescherming Nederland, 2023).

2. Benodigd ecologisch onderzoek

2.1. Inleiding

Om te weten of er sprake is of kan zijn van een overtreding van één of meer verbodsbepalingen van de Omgevingswet is het nodig om onderzoek te doen. Hoeveel en welk onderzoek nodig is, is afhankelijk van de uit te voeren activiteiten en de effecten die gaan optreden op de beschermde natuurwaarden. Met behulp van een ecologische deskundige, die toegang heeft tot de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF), kan dit bepaald worden. Er moet een goede documentatie zijn van wanneer, hoe en door wie het onderzoek uitgevoerd is, en wat de resultaten ervan zijn. Deze documentatie is altijd van belang, ongeacht of er uiteindelijk wel of niet een aanvraag voor een vergunning of verklaring van geen bedenkingen wordt gedaan.

In paragraaf 2.2 wordt beschreven op welke wijze de aan- of afwezigheid van sperwers kan worden bepaald. Ook staat hier op welke wijze bepaald kan worden welke functies het gebied voor de sperwer vervuld en hoe bepaald kan worden hoe groot de populatie ter plekke is. In paragraaf 2.3 staat beschreven hoe de effecten op de sperwer bepaald kunnen worden.

Het bevoegd gezag beoordeelt bij een vergunningsaanvraag of door een initiatief de gunstige staat van instandhouding van de soort in het geding komt en of de meest bevredigende oplossing is gekozen. Zie ook het juridisch kader van BIJ12 dat bij de kennisdocumenten hoort (bijlage 1).

2.2. Het aantonen van aanwezigheid of afwezigheid

Allereerst zal onderzocht moeten worden of in of nabij het gebied waar de activiteiten plaats gaan vinden sperwers aanwezig zijn. Als op basis van de best beschikbare verspreidingsgegevens volledig duidelijk is dat de aanwezigheid van een soort niet te verwachten valt, dan kan er van nader onderzoek worden afgezien. Mocht dit onduidelijk of twijfelachtig zijn, dan dient er een verkennend onderzoek (quickscan Natuur onder de Omgevingswet) plaats te vinden. Indien hieruit blijkt dat een soort redelijkerwijs aanwezig kan zijn, is een aanvullend onderzoek (ook wel inventarisatieonderzoek genoemd) nodig. Het aanvullend onderzoek kan niet in alle maanden van het jaar even effectief plaatsvinden. Ook moet er rekening gehouden worden met de doorlooptijd van een aanvraag tot vergunning en met de tijd die nodig is voor het vooraf uitvoeren van maatregelen ten gunste van de sperwer. Het onderzoek moet daarom tijdig voor de aanvang van de activiteiten gestart worden. Het onderzoek moet worden uitgevoerd door een deskundige met aantoonbare ervaring in het inventariseren van sperwers.

2.2.1. Het gebruik van bestaande gegevens en uitvoeren quickscan

Er kan gebruik gemaakt worden van al beschikbare verspreidingsgegevens van sperwers, zoals beschikbare inventarisaties, het nestkaartenproject van Sovon, gegevens uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) en provinciale verspreidingsatlassen. De bestaande gegevens moeten van voldoende kwaliteit zijn om te kunnen gebruiken om de aanwezigheid of afwezigheid van exemplaren of nesten van de sperwer aan te tonen. Daarbij moeten de gegevens voldoende actueel zijn om als geldig te worden verklaard. Met de beschikbare gegevens moet het ook mogelijk zijn om een indicatie van de grootte van de aanwezige populatie van de sperwer te krijgen. Met het raadplegen van alleen de NDFF kan geen afwezigheid van de sperwer worden vastgesteld. De gegevens moeten het gehele gebied waar de activiteiten plaats gaan vinden, samen met de relevante omgeving, dekken. De inventarisaties moeten op een goede en zorgvuldige manier zijn uitgevoerd in de juiste periode van het jaar. De onderzoeksgegevens moeten representatief zijn voor de periode waarin het initiatief wordt uitgevoerd. Het bevoegd gezag kan nadere eisen stellen aan de leeftijd van de gegevens en de benodigde

onderzoeksinspanning. Daar kan het gegeven of activiteit plaats vindt in een weinig veranderlijke of dynamische omgeving een rol spelen.

Een quickscan (verkenkende inventarisatie) kan in beeld brengen of er in of nabij het gebied waar de activiteiten plaats gaan vinden sperwers aanwezig of mogelijk aanwezig zijn. Voor een quickscan is het veelal genoeg om gebruik te maken van bestaande gegevens in combinatie met een eerste veldbezoek waar gelet wordt op potentieel aanwezig habitat en (oude) nesten van de sperwer. Aan de hand van dit vooronderzoek kan de potentiële aanwezigheid van de sperwer en functies van het plangebied worden ingeschat. Met dit vooronderzoek kan de onderzoeksopzet worden bepaald.

Als de quickscan tot uitkomst heeft dat er sperwers aanwezig zijn of mogelijk aanwezig zijn, moet er aanvullend onderzoek aangeven waar en voor welke functies de sperwer het gebied, bosschage of boom gebruikt. Indien de quickscan tot uitkomst heeft dat afwezigheid van de sperwer niet met voldoende zekerheid kan worden aangetoond, dient nader onderzoek plaats te vinden.

2.2.2. Methodes en perioden van inventarisaties van sperwers

Er moet in beeld gebracht worden waar zich de locaties van nesten, rustplaatsen of (essentieel) functioneel leefgebied (zoals het foerageergebieden) van de sperwer bevinden.

De benodigde inspanning voor het aantonen van de aan- of afwezigheid van nesten, rustplaatsen en exemplaren van de sperwer is sterk afhankelijk van het gebied, de ervaring van de veldwerker, de gebruikte methodiek en het moment in het jaar dat de inventarisatie gehouden wordt. Bij het inventariseren moet gelet worden op de habitatkenmerken waarvan de sperwer afhankelijk is, om zo de meest kansrijke plekken voor aantreffen te bepalen. Afhankelijk van de situatie moet worden bekeken welke methode het meest effectief is.

Voor het inventariseren van broedende sperwers ligt de nadruk op het zoeken van (clusters van) nesten en nest indicerend gedrag. Op basis van geluid (kekkerende roep), aangevuld met zichtwaarnemingen (aanwezigheid volwassen exemplaren of paartjes in geschikt habitat), territorium indicerend gedrag (balts) en nest indicerend gedrag of nestvondsten:

- Inventariseren
 - De aanwezigheid van een nest of een rustplaats van een sperwer kan worden aangetoond door het uitvoeren van drie gerichte veldbezoeken. Deze moeten tussen zonsopkomst en 12:00 's middags plaatsvinden in de periode van 15 maart tot en met 15 mei, met tussenperiode van elk minimaal 10 dagen. Zorg daarbij dat twee bezoeken worden uitgevoerd in de vestigingsfase (balts- en nestbouwfase) van de sperwer, welke loopt van 15 maart tot 15 april. Tijdens deze tijdsperiode is de trefkans op nest indicerend gedrag van sperwers het hoogst (Spek, 2025). Het derde veldbezoek dient tussen 15 april en 15 mei worden uitgevoerd.
 - Daarnaast is het mogelijk, indien nodig, om een extra veldbezoek uit te voeren in de jongenfase (1 juni –31 juli). Dit kan bijvoorbeeld van toepassing zijn op projecten waarbij een extra controle nodig is om te verifiëren of het nest (nog) in gebruik is en/of om een nauwkeuriger en actueler beeld te creëren ter onderbouwing van de rapportage.
 - Elk veldbezoek heeft een minimale duur van twee uur. Het aantonen van aanwezigheid in grotere bosschages vraagt om meer inspanning. In grotere bosschages bestaat namelijk de mogelijkheid op meerdere verschillende sperwerterritoria en -nesten.
- Nesten waarnemen
 - Veel (oude) nesten kunnen gevonden worden in de herfst- en wintermaanden (voor de bladgroei) geschikte bosschages uit te kammen. De nesten van voorgaande jaren zullen, indien deze niet zijn beschadigd, aanwezig en zichtbaar zijn. Dit geeft een waardevolle indicatie voor een potentieel sperwerterritoria. Het nieuwe nest wordt vanaf ~15 maart gemaakt. Bewoonde

nesten zijn herkenbaar aan verse takken (wellicht met vers bladgroen en oplichtend breukvlak) en mogelijk alarmerende sperwers. In deze periode kan ook het cluster van (oude) sperwernesten in beeld worden gebracht.

- Plukplaatsen waarnemen

- Plukplaatsen zijn meestal aanwezig in de omgeving van het nest. Let hierbij vooral op middelgrote vogels als mezen, mussen, vinken, spreeuwen en lijsters. Deze plukplaatsen zijn de gehele broedperiode waar te nemen. Zodra een bosschage volledig dichtbegroeid is geraakt wordt het lastiger om plukplaatsen te vinden. Eenmaal in de jongenfase is het juist weer makkelijker om plukplaatsen te vinden. Als er grotere jongen op het nest zitten moeten er meer prooien worden aangevoegd. Dit creëert meer plukplaatsen in de omgeving van het nest.

Later in het seizoen zijn bewoonde nesten herkenbaar aan plujsjes op de nestrand. Ook is de nestkom verder bekleed met schors, dit is kenmerkend voor sperwers (Roofvogels Hoeksche Waard, z.d.). De broedende vogel (vrouw sperwer) is slecht zichtbaar en zit meestal diep verscholen in het nest. Sperwernesten kunnen erg verborgen zitten dat pas in een laat stadium ontdekt worden.

Tijdens de inventarisatie moet ook in beeld gebracht worden waar welke elementen van de functionele leefomgeving zich bevinden. Het gaat hier om de bosschages waar nesten zitten en locaties waar de sperwer kan foerageren.

Afwezigheid kan worden aangetoond, als er tijdens vier gerichte veldbezoeken geen aanwezigheid kan worden aangetoond. De inventarisaties moeten tussen zonsopkomst en 12:00 's middags worden uitgevoerd, tijdens goede weersomstandigheden: geen regen, geen vrieskou en <4 Bft. Bij voorkeur op een ochtend met veel zonuren. Tussen elk veldbezoek moet minimaal een periode van 10 dagen zitten. Twee veldbezoeken moeten plaatsvinden tussen 15 maart en 15 april. In deze periode zit er nog weinig aan de bomen, waardoor nesten en individuen beter zichtbaar zijn.

Periode van inventariseren

In tabel 2 wordt de geschiktheid van de perioden voor het inventariseren aangegeven. Ook buiten deze perioden kan soms worden geïnventariseerd.

Tabel 2: Geschiktheid van perioden van inventariseren voor verschillende wijzen van inventariseren

	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Inventariseren exemplaren												
Nesten waarnemen												

	Optimale periode
	Geschikte periode
	Geen geschikte periode

2.2.3. Omvang van de populatie

Het is van belang om inzicht te hebben in de grootte van de populatie van de sperwer in het gebied en het effect van de activiteiten op de staat van instandhouding van de populatie van de sperwer. Er zijn meerdere mogelijkheden om de populatie van de sperwer in beeld te brengen. Per project is dit maatwerk, dat door een sperwerdeskundige uitgevoerd moet worden. In specifieke gevallen kan het nodig zijn om in de directe omgeving van het eigenlijke plangebied het voorkomen van sperwer in beeld te brengen.

Bij grootschalige projecten kan het nodig zijn om uitgebreid populatieonderzoek te verrichten door de verspreiding van en het aantal sperwers in het betreffende gebied gedurende enkele jaren in beeld te brengen.

Met behulp van de inventarisatiegegevens kan ook in beeld gebracht worden hoe de populatie het gebied gebruikt:

1. Er is sprake van een gebied wat dusdanige grootte en kwaliteit dat er zich op langere termijn een duurzaam levensvatbare populatie kan bevinden.
2. Er is sprake van een gebied waar zich geen duurzame populatie kan bevinden.

Inzicht in de populatieontwikkeling kan mogelijk ook worden verkregen door naast de nieuwe inventarisatiegegevens gebruik te maken van tot 10 à 15 jaar oude ecologische verspreidingsgegevens uit bijvoorbeeld de NDFF of inventarisatierapporten. Ook informeren bij vrijwilligers van de Werkgroep Roofvogels Nederland of regionale vogelwerkgroepen die zich bezighouden met roofvogels kan al inzicht geven in de staat van instandhouding.

2.3. Bepalen van effecten van de activiteiten

Het bepalen of de voorgenomen activiteiten tot een overtreding van de verbodsbepalen leidt, is per project maatwerk en moet door een deskundige met aantoonbare ervaring worden uitgevoerd. Om de effecten van de activiteiten te bepalen, is het noodzakelijk om goed te beschrijven wat deze activiteiten gaan inhouden. Er zal, bij voorkeur ook op kaart, in beeld gebracht moeten worden op welke locaties in het gebied de activiteiten plaats gaan vinden. Daarnaast moet er worden aangegeven wanneer in het jaar, wanneer op de dag en gedurende welke periode de activiteiten uitgevoerd gaan worden. Ook is het goed om in beeld te brengen welke voorbereidende activiteiten plaats gaan vinden, welke machines of welk materieel gebruikt gaan worden. Ook moet er in beeld worden gebracht waar en wanneer welke maatregelen worden genomen ten gunste van de sperwer.

2.3.1. Het bepalen van de vernieling of verstoring van nesten of van rustplaatsen

Het onderzoek moet onderbouwd aangeven of de functionaliteit van de nesten en rustplaatsen tijdens en na het uitvoeren van de activiteiten gegarandeerd kan worden. Hierbij moeten de volgende zaken in beeld worden gebracht:

- De locaties van de nesten en de bijbehorende (essentiële) functionele leefomgeving. Bij de sperwer dit naast de plekken waar het nest zich bevindt ook de directe omgeving daarvan en het optimale en overige geschikte habitat in het gebied waarin de sperwer is aangetroffen: foerageerplekken, zit/plukplekken e.d.
- Welke activiteiten plaats gaan vinden, op welke plekken, op welk moment, de wijze van uitvoering en dergelijke.
- Waar en wanneer welke maatregelen ten gunste van de sperwer worden genomen., zowel tijdens de bouwfase als de gebruiksfase.

Aantasting van de functionaliteit kan aan de orde zijn als het geschikte habitat waar de sperwer in voorkomt in kwantiteit of kwaliteit afneemt, waardoor dit niet meer de functie van nest-, rustplaats of foerageergebied kan vervullen. Het is aan het bevoegd gezag om te oordelen of er sprake is van aantasting van de functionaliteit van de nesten of rustplaatsen.

Afhankelijk van de activiteit zal het vaak nodig zijn om een analyse te maken van de locaties van elk nest in samenhang met het bijbehorende leefgebied en om de uitkomsten van deze analyse op een kaart weer te geven. Uit deze analyse moet blijken waar het nest of de nesten en de andere rustplaatsen zich bevinden, en wat geschikte, matig geschikte of ongeschikte habitatdelen zijn. Van belang is om naast de locatie van het nest ook de kwaliteit van de foerageerplekken binnen het gebied in beeld te brengen. Vervolgens kan door een sperwerdeskundige bepaald worden op welke onderdelen de ingreep effect heeft, op welk moment en al dan niet tijdelijk, en hoe belangrijk die onderdelen zijn voor de instandhouding van het nest of de rustplaats. Ook activiteiten die alleen gericht zijn op die onderdelen van het sperwerhabitat kunnen effect hebben op de functionaliteit van een nest van de sperwer. Het kan ook nodig zijn om de verschillende functies en kwaliteiten buiten het eigenlijke plangebied in beeld te brengen. Het bepalen of de functionaliteit in gevaar komt, is per project maatwerk en hangt onder meer af van de grootte en duur van een project.

Er kan sprake zijn van verstoring van een nest of van een rustplaats als deze plaatsen (voorlopig) fysiek in stand blijven, maar de activiteiten wel tot gevolg hebben dat de betreffende functie niet of minder goed vervuld kan worden. Dit kan ontstaan door de aanwezigheid van mensen, gebruik van materieel of door de effecten van geluid of licht. Of er een verstoring optreedt, is afhankelijk van de intensiteit, duur en frequentie van de verstoring. Het verbod op verstoren richt zich op het opzettelijk verstoren. Of er sprake is van opzettelijke verstoring en/of deze verstoring leidt tot een beschadiging of vernieling van een nest- of rustplaats is ter beoordeling van het bevoegd gezag. In het juridisch kader (bijlage 1) wordt hier nader op ingegaan.

Van belang is om in het onderzoek navolgbaar te onderbouwen welk effect de activiteiten hebben en of het om een tijdelijk of permanent effect gaat. Er zijn drie mogelijkheden:

1. De activiteiten hebben geen effect op de functionaliteit van de nesten en rustplaatsen. De ingreep vindt plaats in een deel van het gebied waar de sperwer geen betekenis aan hecht.
2. De activiteiten veroorzaken een aantasting van een deel van het gebied. De vernietiging van de nestplek zelf of een geringe aantasting van een deel van het leefgebied kan al een aantasting van de nestplaatsen en rustplaatsen of van de bijbehorende essentiële functionele leefomgeving opleveren. Afhankelijk van de plaatselijke situatie kan een afname van het oppervlak van geschikt leefgebied met bijvoorbeeld 20% in het ene geval wel en in het andere geval niet leiden tot een relevante aantasting van de functionaliteit. Het is van belang om te weten in welke mate de functionaliteit verloren gaat, welk effect dit heeft op de verblijfplaats en of het om een tijdelijk of permanent effect gaat.
3. De activiteit vernietigt het volledige gebied. De functionaliteit van het nest en/of de rustplaats wordt daardoor aangetast. In deze situatie zijn maatregelen nodig om de functionaliteit te behouden.

Het beschadigen, vernielen, wegnemen of verstoren van nesten of rustplaatsen kan op verschillende manieren mogelijk voorkomen worden. Bijvoorbeeld door het op een andere wijze of plek uitvoeren van de activiteiten, door het toepassen van zorgplichtmaatregelen of door het nemen van maatregelen gericht op de sperwer (hoofdstuk 3 voor voorbeelden). Ook door het afzien van het uitvoeren van de activiteiten op de betreffende plek kan dit voorkomen worden.

2.3.2. Het bepalen of er sperwers opzettelijk worden gedood

Het bepalen of er door de activiteiten opzettelijk sperwers worden gedood is in alle gevallen maatwerk waarvoor een sperwerdeskundige moet worden ingeschakeld. Men moet zich altijd aan de zorgplicht houden, waarmee wordt bedoeld dat opzettelijk doden of verwonden voorkomen moet worden.

Het doden of verwonden van sperwers is mogelijk te voorkomen door het niet uitvoeren of door het op een andere wijze of plek uitvoeren van de activiteiten, door het toepassen van maatregelen gericht op de sperwer (hoofdstuk 3 voor voorbeelden).

2.3.3. Het bepalen of er eieren van sperwers beschadigd of vernield worden

Als activiteiten leiden tot aantasting of vernietiging van nestplekken waar eieren gelegd zijn, kan worden aangenomen dat er ook eieren van sperwer beschadigd of vernield worden. Dit geldt alleen als deze activiteiten plaatsvinden in de periode dat er sperwereieren aanwezig kunnen zijn.

3. Mogelijke maatregelen ten gunste voor de sperwer

In dit hoofdstuk staan een aantal maatregelen geadviseerd ten gunste van de sperwer, die in aanmerking komen als bij de uitvoering van de voorgenomen activiteiten een overtreding van een verbodsbepaling gaat optreden. Het nemen van maatregelen is essentieel om negatieve effecten van de activiteiten te verkleinen en mogelijk te voorkomen. Naast de geadviseerde maatregelen geldt in alle gevallen dat er ook oplossingen liggen in andere niet anders omschreven alternatieven voor de uit te voeren activiteiten. Ook het niet uitvoeren van de activiteiten behoort tot de mogelijkheden om negatieve effecten op de sperwer te voorkomen. Het verplaatsen van de activiteiten naar een gebied waar geen effecten op de sperwer optreden behoort ook tot de mogelijkheid.

In alle gevallen is er flexibiliteit en maatwerk mogelijk. In samenspraak met een sperwerdeskundige kan er worden bepaald wanneer, welke en hoeveel maatregelen er per specifiek project getroffen kan worden. Hierbij komen ook maatregelen in aanmerking die in dit kennisdocument niet genoemd worden. Deze maatregelen moeten door een sperwerdeskundige als effectief worden beoordeeld. Daarbij is een goede onderbouwing nodig waarom ze in het specifieke geval effectief zijn.

De te nemen maatregelen kunnen meer algemeen van aard zijn, ze kunnen gericht zijn op het zorgvuldig handelen maar het kunnen ook mitigerende of compenserende maatregelen zijn. Het verwachte succes van de maatregel moet zeker of met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid vooraf vaststaan. Als de staat van instandhouding in het geding komt door de activiteiten, kan voor een maatregel worden gekozen die gericht is op het handhaven van een gunstige staat van instandhouding en die al aanwezig is én functioneert voordat de activiteiten met het negatieve effect plaats gaan vinden.

De beschreven maatregelen bieden een houvast en vormen een hulpmiddel bij het samenstellen van maatregelen om de effecten op de sperwer te verminderen dan wel te voorkomen.

Als monitoring aan de orde is, moet het uitgevoerde onderzoek als nulmeting bruikbaar zijn. Dit vraagt voor extra aandacht bij het beschrijven van de gehanteerde methodiek, omdat het onderzoek later herhaald moet kunnen worden. Mogelijk door partij(en) die niet bij het eerste onderzoek betrokken zijn geweest. De geschikte methodiek voor dit onderzoek wordt toegelicht in hoofdstuk 2 van Spek (2025).

Het wegvangen en vervolgens direct verplaatsen van sperwers naar een geschikte (verblijf)plaats in de directe omgeving van het plangebied is (nog) onvoldoende bewezen als succesvolle maatregel. Om dit als maatregel toe te passen dient er eerst onderzoek gedaan te worden om te bewijzen dat de maatregel effectief is (Spek, 2025).

Het aanbieden van kunstmatige alternatieve broedgelegenheden, zoals kunstnesten, is naar alle waarschijnlijkheid geen geschikte maatregel. Het gebruik hiervan is nog onvoldoende. Sperwers bouwen (bijna) elk jaar een nieuw nest. Om die reden oogt het onwaarschijnlijk dat sperwers een kunstmatig nest in gebruik zullen nemen (Spek, 2025).

3.1. Werken buiten kwetsbare perioden

Maatregel

Het uitvoeren van de activiteiten buiten de kwetsbare periode van de sperwer.

Uitleg

Een sperwerdeskundige kan aangeven of de activiteiten kunnen plaatsvinden. De kwetsbare periode van de sperwer is de gehele broedperiode (tabel 3). Dit loopt van maart tot en met eind augustus. Sperwers beginnen voornamelijk vanaf half maart met balts en nestbouw, met de juiste klimatologische en meteorologische omstandigheden kan dit eerder starten. Daardoor is er gekozen om de gehele maand maart als kwetsbare periode te beschouwen.

Tabel 3: Kwetsbare periode van de sperwer

	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Inventariseren exemplaren												

	Kwetsbare periode
--	-------------------

Het is van belang om te werken buiten de kwetsbare periode van de sperwer. De meest gunstige periode voor het uitvoeren van werkzaamheden is afhankelijk van de activiteit (tabel 4). Bij activiteiten die effect hebben op het bewoonde nest van de sperwer, is het belangrijk dat de activiteiten plaatsvinden in de periode september tot en met februari.

Tabel 4: De perioden waarin activiteiten al dan wel of niet uitgevoerd kunnen worden

	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Activiteiten die het nest beïnvloeden												
Activiteiten die alleen het habitat beïnvloeden												

	Activiteiten kunnen in principe uitgevoerd worden
	Activiteiten kunnen mogelijk uitgevoerd worden. Het nest is het gehele jaar beschermd. Raadpleeg een sperwerdeskundige voor de eventuele mogelijkheden, altijd met vergunning
	Activiteit kunnen in principe niet uitgevoerd worden

Uit literatuur blijkt dat een verstoringvrije afstand van 50 meter voor roofvogels, waaronder de sperwer, in veel gevallen onvoldoende is om verstoring te voorkomen. Voor soorten zoals de buizerd, havik en torenvalk worden verstoringafstanden van respectievelijk 75 tot 100 meter aangehouden bij recreatieve verstoring (Krijgsveld et al, 2008). Daarnaast blijkt dat roofvogels het nest vaak al verlaten bij benadering op meer dan 50 meter. Wanneer hieraan extra verstoring door boswerkzaamheden wordt toegevoegd, zoals het gebruik van kettingzagen en materieel, ligt het voor de hand dat de verstoringafstand toeneemt. Ook wordt aangegeven dat alleen bij aantoonbare gewinning een minimale afstand van 50 meter volstaat. In andere gevallen, zoals boswerkzaamheden, minimaal 75 meter aangehouden moet worden (Bijlsma, 2012). Voor de sperwer is het daarom aannemelijk om een minimale verstoringvrije afstand van 75 meter te hanteren in situaties met tijdelijke of incidentele verstoring, om negatieve effecten op broedsucces te voorkomen (zie ook 3.4). Een sperwerdeskundige kan aangeven wat er wel en niet plaats kan en mag vinden.

3.2. Verbeteren en behoud van habitat

Maatregel

Het verbeteren van de kwaliteit van bestaand of het realiseren van nieuw geschikt habitat voor sperwers in de regio van de planlocatie.

Uitleg

Als essentiële onderdelen van het leefgebied niet (meer) aanwezig zijn, is het van belang voorafgaand aan de start van de eigenlijke activiteiten maatregelen te nemen om het aanbod en het functioneren van vervangende plekken waar genesteld of gevoerageerd kan worden, te garanderen door het nemen van beheermaatregelen of inrichtingsmaatregelen. Dit habitat moet geschikt zijn voor de sperwer, maar er moet ook habitat worden gecreëerd voor kleine zangvogels, mussen en vinkachtigen. Dit is namelijk een belangrijke voedselbron van de sperwer. Voedselaanbod speelt een cruciale rol in het voortbestaan van de soort.

De sperwer is voor zijn voortplanting afhankelijk van jonge bosschages en bospercelen, met voldoende ondergroei en dekking (figuur 6). Het behouden van dergelijke bosschages, of creëren van alternatieve nestlocaties in de omgeving, draagt bij aan het behoud van de functionele leefomgeving van de soort. Mocht het onvermijdelijk zijn om een bosschage volledig te verwijderen, dient compensatie plaats te vinden doormiddel van ecologisch gelijkwaardige habitatstructuren. Deze structuren dienen voldoende dekking te bieden en er moet rekening worden gehouden met voldoende rust.

Figuur 6: Broedhabitat van de sperwer

Landschappelijke inpassing is ook van belang. Door langs infrastructuurzones natuurlijke barrières (zoals bomenrijen of hagen) te plaatsen worden sperwers gedwongen om relatief hoog over infrastructuurzones te vliegen. Het vliegpatroon wordt gestuurd en creëert hogere vliegbanen. Hiermee kunnen verkeersslachtoffers worden voorkomen en dit minimaliseert de sterfte onder volwassen vogels (Spek, 2025).

3.3. Faseren activiteiten in ruimte en tijd

Maatregel

Door activiteiten gefaseerd in de ruimte en tijd uit te voeren, wordt er voor gezorgd dat op elk moment voldoende functionerende verblijfplaatsen en leefgebied aanwezig blijven.

Uitleg

Het in de tijd en ruimte gefaseerd uitvoeren van de activiteiten, zoals kapwerkzaamheden, kan van groot belang zijn. Bij kapwerkzaamheden zal in een groot gebied de gehele bosschage tegelijkertijd worden verwijderd. Hiermee zal nest- en foerageergebied van de sperwer volledig verdwijnen. Van belang is dat er voldoende geschikt habitat functioneel blijft. Het is niet duidelijk hoe snel andere (nest)locaties weer worden bezet na het verdwijnen van een nestplek. Wel maakt de sperwer (bijna) ieder jaar een nieuw nest, binnen hetzelfde territorium. Dit kan er toe leiden dat de sperwer het eerstvolgende broedseizoen op een ander geschikte locatie zijn en haar nest maakt. Wel moet hiervoor genoeg habitat geschikt blijven binnen het territorium.

Het faseren van activiteiten in ruimte en tijd is per project maatwerk. Aanbevolen wordt dit in een ecologisch werkprotocol vast te leggen. Er moet altijd een deskundige op het gebied van sperwers worden ingeschakeld. De genomen maatregelen kunnen op hun effectiviteit gemonitord worden.

3.4. Aanpassen werkzaamheden of werkwijze

Maatregel

De werkzaamheden worden zodanig aangepast dat het effect op broedende sperwers zo beperkt mogelijk is.

Uitleg

Als een nestlocatie een grote structurele mate van verstoring kent, zal deze permanent verlaten worden. Ook werkzaamheden in de periode dat het nest of territorium niet in gebruik is als voortplantingsplaats kunnen gevolgen hebben op de geschiktheid als voortplantingsplaats.

Voorbeelden van maatregelen die genomen kunnen worden:

- Tijdelijk afsluiten van paden of routes omleiden.
- Een verstoringafstand van 75 meter houden voor een broedende sperwer tijdens het uitvoeren van de meeste activiteiten die onder ruimtelijke inrichting of ontwikkeling vallen.
- Tijdens de werkzaamheden moeten de locaties en bosschages met nesten en overige verblijfplaatsen zo veel mogelijk met rust gelaten worden. Doe dit in overleg met een sperwerdeskundige. In overleg met een deskundige kan bij grotere beseenheden gekeken worden naar aspecten als gefaseerd kappen en selectief kappen (grote geschikte bomen laten staan, geen kap van bomen rondom de nestboom).
- De locatie activiteiten kunnen aangepast worden door deze verder van het sperwernest verwijderd te houden.

3.5. Inschakelen sperwerdeskundige

Maatregel

De activiteiten worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van sperwers.

Uitleg

Het bevoegd gezag verstaat onder een deskundige een persoon die voor de situatie en soort ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis moeten zijn opgedaan doordat de deskundige:

- Op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of
- Op MBO-niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt natuurwetgeving, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soort; en/of
- Als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals bijvoorbeeld een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- Zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, IVN, EIS Nederland, FLORON, Sovon, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied) en/of aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortmonitoring en/of -bescherming zoals een (lokale) (roof) vogelwerkgroep.

3.6. Opstellen ecologisch werkprotocol

Maatregel

Een sperwerdeskundige stelt een ecologisch werkprotocol op. Dit ecologische werkprotocol moet op de locatie aanwezig zijn en de inhoud moet bij de betrokken werknemers bekend zijn. De activiteiten moeten aantoonbaar volgens dit protocol worden uitgevoerd.

Uitleg

In een ecologisch werkprotocol staat omschreven welke maatregelen getroffen worden om effecten op beschermde soorten te voorkomen. Ook staat hierin hoe te handelen als deze effecten toch optreden. Er staat onder andere in vermeld:

- In welke periode gewerkt moet worden;
- Welke activiteiten op welke locatie(s) en op welk moment plaatsvinden;
- Welke maatregelen worden genomen en wat daarmee wordt gerealiseerd voor de sperwer;
- Wanneer begeleiding voor een sperwerdeskundige noodzakelijk is;
- Wie de sperwerdeskundige is en wat de deskundige exact gaat doen.

4. Activiteiten: effecten en te nemen maatregelen

In dit hoofdstuk staan een aantal veelvoorkomende menselijke activiteiten die potentieel negatieve effecten hebben op sperwers. Bij elke activiteit staat welke maatregel of maatregelen in aanmerking komen. Dit gebeurt in hoofdlijnen, elk project en elk gebied is namelijk uniek. Flexibiliteit en maatwerk is noodzakelijk.

4.1. In aanmerking komende maatregelen

Afhankelijk van het type activiteit en de grootte van het plangebied waar de activiteit plaatsvindt, is het toepassen van één of meer van de in hoofdstuk 3 genoemde maatregelen aan te raden. In tabel 5 staat indicatief aangegeven bij een groot aantal veel voorkomend activiteiten welke maatregelen van toepassing zijn om negatieve effecten te vermijden of zoveel mogelijk te verminderen. Elk gebied en alle activiteiten zijn uniek. De maatregelen die genomen worden, betreffen dan ook altijd maatwerk en flexibiliteit. Afwijken van de genoemde maatregelen kan, indien onderbouwd. Een onderbouwing waarom gekozen wordt voor (andere) maatregelen is namelijk noodzakelijk. Deze onderbouwing kan door een sperwerdeskundige worden aangeleverd.

Tabel 5: Indicatie van type maatregelen bij een aantal (veel)voorkomende activiteiten. De sperwerdeskundige moet altijd maatwerk uitvoeren voor de specifieke maatregelen

Activiteit	Mogelijke effecten op sperwer	Te nemen maatregelen
Sloop- en bouwwerkzaamheden	Verstoring broedende vogels; verlies van (broed)habitat	• Uitvoering buiten kwetsbare broedperiode • Ecologisch werkprotocol • Begeleiding sperwerdeskundige
Kap en rooien van bosschages/bomen	Verstoring of permanent verlies van (broed)habitat	• Fasering in tijd en ruimte • Compensatie van habitat (vóór uitvoering) • Uitvoering buiten kwetsbare broedperiode
Aanleg of reconstructie infrastructuur	Verlies leefgebied; sterfte door verkeersslachtoffers; verstoring	• Uitvoering buiten kwetsbare broedperiode • Aanleg landschapselementen • Natuurlijke barrières • Verstoringssafstand (<75 meter)
Recreatieve ontwikkelingen (horeca, wandelroutes)	Verstoring rust; toename menselijke activiteit tijdens kwetsbare periode	• Tijdig afsluiten paden tijdens broedseizoen • Afscherming nestlocaties
Agrarisch gebruik	Vermindering voedselaanbod; habitatdegradatie	• Ecologische beheermaatregelen of inrichtingsmaatregelen • Vermijden van pesticiden • Verbetering of behoud van (natuurlijke) landschapselementen
Stedelijke uitbreiding woningbouw	Aantasting habitat	• Alternatieve groenstructuren creëren (vóór uitvoering) • Onderzoek naar territorium en nestlocatie
Grote evenementen of bouwinfra in natuurgebieden	Verstoring broedseizoen door o.a. mensen en materieel	• Afschermen of verplaatsen van evenement(locatie) • Afsluiten van kwetsbare zones • Sperwerdeskundige aanwezig

Literatuurlijst

Besluit activiteiten leefomgeving. (Artikel 11.37., 1 januari 2025). Wetten.overheid.nl. Geraadpleegd op 5 maart 2025, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0041330/2025-01-01#Hoofdstuk11>

Besluit activiteiten leefomgeving. (Artikel 11.38., 1 januari 2025). Wetten.overheid.nl. Geraadpleegd op 5 maart 2025, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0041330/2025-01-01#Hoofdstuk11>

Bijlsma, R. (1993). *Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels*. Geraadpleegd op 7 februari 2025.

Bijlsma, R. (1997). *Handleiding veldonderzoek Roofvogels* (2de druk). Geraadpleegd op 7 februari 2025.

Bijlsma, R. et al. (2010). *Onze Roofvogels*. Geraadpleegd op 21 maart 2025.

Bijlsma, R. (2012). *Mijn roofvogels*. Geraadpleegd op 2 juni 2025.

BIJ12. (2017, juli). *Kennisdocument Buizerd Buteo buteo* (versie 1.0). Geraadpleegd op 7 februari 2025, van <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Kennisdocument-Buizerd.pdf>

BIJ12. (2024, januari). *Juridisch Kader Behorende bij Kennisdocumenten Soortbescherming* (versie 2.0). Geraadpleegd op 6 maart 2025, van <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2024/01/BIJ12-2024-Juridisch-kader-kennisdocumenten-2.0-def.pdf>

Castelijns, H. (2006, 12 februari). *Soortbeschrijving – Sperwer*. Geraadpleegd op 25 februari 2025, van <https://www.roofvogelszeeland.nl/soortbeschrijvingen/sperwer>

Castelijns, H. (2017, 5 maart). *Jaarverslag 2015 – 2016*. Geraadpleegd op 16 mei 2025, van <https://www.roofvogelszeeland.nl/jaarverslagen/2015-2016>

Cramp. (1977). *Western Palearctic*. Geraadpleegd op 25 februari 2025.

Guyt, M & Van Duivendijk, N. (2022, 19 mei). *Handboek Europese vogels – Alle kenmerken in beeld – Deel 1 zwanen-spechten*. Geraadpleegd op 26 februari 2025.

Hunink, S. (2024, 1 december). *Lijst beschermde soorten Omgevingswet*. Geraadpleegd op 26 maart 2025, van <https://www.natuurinclusief.nl/wp-content/uploads/Lijst-beschermde-soorten-Ow-NatuurInclusief.pdf>

Krijgsveld, K. L., Smits, R. R., Van der Winden, J. (2008, 23 december). *Verstoringsgevoeligheid van vogels*. Geraadpleegd op 6 juni 2025, van <https://www.vogelbescherming.nl/docs/287be629-e618-40f8-9d72-c05a0f394b26.pdf>

Mebs, T & Schmidt, D. (2006). *Roofvogels van Europa, Noord-Afrika en Voor-Azië*. Geraadpleegd op 27 februari 2025.

Nationale Databank Flora en Fauna. (2025). *Organisatie en samenwerking*. Geraadpleegd op 12 februari 2025, van <https://ndff.nl/organisatie/>

Netwerk Groene Bureaus. (2023, november). *Soorteninventarisatieprotocollen in het kader van de Wet natuurbescherming (versie nov 2023)*. Geraadpleegd op 7 februari 2025, van <https://www.netwerkgroenebureaus.nl/werken-aan-kwaliteit/soorteninventarisatieprotocollen/protocollen-vis-amfibie-reptiel-vogel>

NVC Web. (z.d.). *Dimorfisme*. Geraadpleegd op 25 februari 2025, van <https://www.nvcweb.nl/cichlipedia/dimorfisme>

Omgevingswet. (Artikel 5.1., 1 januari 2024). Wetten.overheid.nl. Geraadpleegd op 5 maart 2025, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0037885/2024-01-01#Hoofdstuk5>

Rafoss, T & Selås, V. (1999). *Ranging behaviour and foraging habitats of breeding Sparrowhawks Accipiter nisus in a continuous forested area in Norway*. Geraadpleegd op 5 maart 2025.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. (z.d.). *Indicatieve lijst jaarrond beschermde vogelnesten*. Geraadpleegd op 26 maart 2025, van <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2021/04/Lijst-jaarrond-beschermde-vogelnesten.pdf>

Sovon Vogelonderzoek Nederland. (z.d.). *Sperwer*. Geraadpleegd op 14 februari 2025, van <https://stats.sovon.nl/stats/soort/2690>

Sovon Vogelonderzoek Nederland. (z.d.). *Vogelatlas Sperwer*. Geraadpleegd op 5 maart 2025, van <https://www.vogelatlas.nl/atlas/soorten/soort/2690>

Spek, G. J. (2025). *Afstudeerrapport Broedecologie Sperwer*. Geraadpleegd op 22 mei 2025.

Vogelbescherming Nederland. (z.d.). *Juridische bescherming van vogelsoorten*. Geraadpleegd op 25 februari 2025, van <https://www.vogelbescherming.nl/bescherming/juridische-bescherming/soortbescherming>

Vogelbescherming Nederland. (z.d.). *Natuurkalender broedvogels*. Geraadpleegd op 6 maart 2025, van <https://www.vogelbescherming.nl/docs/2840f8f0-79aa-4bb8-956e-53476e87bf7b.pdf>

Vogelbescherming Nederland. (z.d.). *Wet- en regelgeving*. Geraadpleegd op 7 februari 2025, van <https://www.vogelbescherming.nl/bescherming/juridische-bescherming/wet-en-regelgeving>

Vogelbescherming Nederland. (2023, 13 januari). *Vogels in steden achteruit*. Geraadpleegd op 16 mei 2025, van <https://www.vogelbescherming.nl/actueel/bericht/vogels-in-steden-achteruit>

Werkgroep Roofvogels Hoeksche Waard. (z.d.). *De Sperwer*. Geraadpleegd op 27 februari 2025, van <https://www.roofvogels-hw.nl/soortensp.html>

Colofon

Blom Ecologie B.V.
Koeweistraat 2
41841 CD Waardenburg

Meer informatie

www.blomecologie.nl
info@blomecologie.nl
t +31(0)418 820 288

Bronvermelding

Kennisdocument Sperwer, versie 1.0
Guido J. Spek juli 2025

Foto voorpagina:

© Guido J. Spek

Overige foto's:

© Guido J. Spek

Bijlage 1: Juridisch kader

Juridisch kader algemeen

Per 1 januari 2024 is de Omgevingswet (Ow) in werking gesteld. Deze wet bundelt regelgeving over ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water samen. Binnen de Omgevingswet is het bijvoorbeeld verboden om dieren te verstoren of te doden. Dit houdt in dat zonder een Omgevingsvergunning het niet is toegestaan om flora- en fauna-activiteiten uit te voeren met mogelijke gevolgen voor in het wild levende planten en dieren, voor zover bepaald bij Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB). Welke flora- en fauna-activiteiten vergunningsplichtig zijn is bepaald in het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal). Onder welke voorwaarden een vergunning verleend kan worden is bepaald in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) (BLJ12, 2024).

Dit juridisch kader richt zich met name op veelvoorkomende beschermde soorten in Nederland, in dit geval specifiek op de sperwer (*Accipiter nisus*). Bij ruimtelijke ingrepen of andere projecten kan er een reële kans bestaan op overtreding van een verbodsbepaling uit de Omgevingswet. De beoordeling hiervan ligt bij het bevoegd gezag. Zij bepalen of er in een specifieke situatie sprake is van een overtreding of dat er een omgevingsvergunning nodig is.

Wettelijke bescherming

De bescherming van soorten in Nederland is gebaseerd op Europese richtlijnen en internationale verdragen. De Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en de verdragen van Bern en Bonn wijzen soorten aan die specifiek beschermd moeten worden. Voor 2017 was deze regelgeving vastgelegd in de Flora- en Faunawet, per 1 januari 2017 is deze vervangen door de Wet natuurbescherming (Wnb). Vervolgens is dit sinds 1 januari 2024 overgegaan in de Omgevingswet, het Besluit activiteiten leefomgeving en het Besluit kwaliteit leefomgeving. De sperwer valt onder de bescherming van de Vogelrichtlijn. Onderstaand geciteerd uit van het Besluit activiteiten leefomgeving de verbodsbepalen (art. 11.37. Bal):

1. Het verbod, bedoeld in artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder g, van de wet, om zonder omgevingsvergunning een flora- en fauna-activiteit te verrichten, geldt voor:
 - a. het opzettelijk doden of opzettelijk vangen van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de vogelrichtlijn;
 - b. het opzettelijk vernielen of opzettelijk beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld onder a, of het opzettelijk wegnemen van nesten van die vogels;
 - c. het rapen en onder zich hebben van eieren van vogels als bedoeld onder a; of
 - d. het opzettelijk storen van vogels als bedoeld onder a.
2. Het verbod geldt niet, als:
 - a. het verrichten van die activiteit op de grond van een andere wet is toegestaan en is voldaan aan de artikelen 9, eerste en tweede lid, en 13 van de vogelrichtlijn; of
 - b. de activiteit uitvoering geeft aan:
 - i. een instandhoudingsmaatregel als bedoeld in de artikelen 3, eerste lid en tweede lid, onder b, c en d, en 4, eerste lid, eerste zin, en tweede lid, van de vogelrichtlijn of artikel 6, eerste lid, van de habitatrichtlijn; of
 - ii. een passende maatregel als bedoeld in artikel 6, tweede lid, van de habitatrichtlijn.
3. Het verbod op het opzettelijk storen van vogels, bedoeld in het eerste lid, onder d, geldt niet, als het storen niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de vogelsoort.

In dit nieuwe stelsel is het niet meer mogelijk om vrijstellingen en ontheffingen te verlenen, hiervoor is de omgevingsvergunning in het leven geroepen. In de wet is de bevoegdheid gegeven aan bevoegde gezagen

om voor specifiek aangegeven onderdelen regels te creëren en omgevingsvergunningen voor flora- en fauna-activiteiten te verlenen. De bevoegdheden zijn voornamelijk provincies met in het bijzonder de Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten. Dit houdt in dat op specifieke onderdelen verschillen ontstaan op provinciaal of regionaal niveau (BIJ12, 2024).

Beschermingsregimes

Binnen het omgevingsrecht gelden voor de bescherming van soorten drie verschillende beschermingsregimes. De soorten als aangemerkt in de Vogelrichtlijn, de soorten als aangemerkt in de Habitatrichtlijn en de soorten als aangemerkt in bijlage IX van het Besluit activiteiten leefomgeving. De Vogelrichtlijn is van toepassing op alle in het wild levende vogelsoorten. Hierin zijn voor specifieke soorten ook speciale beschermingszones aangewezen (BIJ12, 2024).

De Vogelrichtlijn heeft direct invloed op de sperwer en dit onderzoek. Dit is een belangrijk en strikt beschermingsregime. Daarnaast valt de sperwer bij de meeste provincies onder de bescherming van categorie 4 vogelsoorten. Dit houdt in dat de nesten het hele jaar door zijn beschermd (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, z.d.). Niet alle provincies hanteren dezelfde beschermingscategorieën. In het document 'Lijst beschermde soorten Omgevingswet 2024' van het ecologisch advies- en projectbureau NatuurInclusief valt te achterhalen op welke wijze, per provincie, een soort is beschermd (Hunink, 2024).

Het beschermingsregimes van de Habitatrichtlijn is van toepassing op de hieronder vernoemde onderdelen:

- In het wild levende dieren van bijlage IV onderdeel a bij de Habitatrichtlijn; of
- In het wild levende dieren van bijlage II bij het verdrag van Bern; of
- In het wild levende dieren van bijlage I bij het verdrag van Bonn; of
- Planten van soorten van bijlage IV onderdeel b bij de Habitatrichtlijn; of;
- Planten van soorten van bijlage I bij het verdrag van Bern; of
- De eieren, voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van hierboven bedoelde dieren (BIJ12, 2024).

Van de overige soorten is er een beschermingsregime van toepassing op de in het wild levende soorten zoals die zijn benoemd in bijlage IX van het Besluit activiteiten leefomgeving (BIJ12, 2024).

In het Besluit activiteiten leefomgeving is bepaald welke flora- en fauna-activiteiten vergunningsplichtig zijn. Projecten of activiteiten kunnen alleen uitgevoerd worden met een omgevingsvergunning hiervoor, tenzij bepaald dat de activiteit vergunningvrij uitgevoerd mag worden. De bevoegdheid voor het verlenen van een omgevingsvergunning is over het algemeen de Gedeputeerde Staten. Mocht er nationaal belang zijn, dan is de Minister van Natuur en Stikstof bevoegd gezag. Dit is het geval als er sprake is van onder andere de aanleg, uitbreiding en inrichting van:

- Hoofdwegen;
- Landelijke spoorwegen;
- Hoofdvaarwegen;
- Primaire waterkeringen;
- Militaire (oefen)terreinen en luchthavens;
- Landelijke gastransportnet;
- Schiphol;
- Activiteiten namens een lid van het Koninklijk Huis.

Deze taken worden namens de minister uitgevoerd door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)(BIJ12, 2024).